

KÜLÖNFÉLÉK.

Ferencz József püspök Gyagyban. A magyarorsz. unitárius egyház püspöke jun. 22-én látogatást tett Gyagyban, a II. József császár ideje óta híres udvarhelymegyei községben. A jó gagyiak mostanában nemcsak hogy császárt, királyt nem láttak, hanem más nevezetességet is alig. Ferencz József püspök hozzájuk ment, hogy hiveinek ujonnan épített templomát fölavassa. Nem kellett gyalog járni Gagynak határiban. Semmi furcsa historia. Azon már túl vannak. De egy fenn maradt, a mi történetüknek a jobb részét alkotja: a hitükhöz való ragaszkodás, a vallásos buzgóság, a mely ma is oly erős, mint régen s a mely most templomuk megújításában oly szépen nyilvánult. A hivei javáért fáradozó püspök ezt azzal méltányolta, hogy ékes szavakban elismeréssel adózott nekik a jó szellemért, melyet hiven ápolnak, az áldozatkészségért, melylyel az ősöktől örökölt templomot védik, fenntartják, építik. A főtiszt püspök urat Gyagy vidékén mindenütt nagy ünnepélyességgel fogadták. A templom-felavatásra sokan jelentek meg más községekből is. Beszédei, a melyeket mondott, buzdításai, társadalmi érintkezése Gálfalvy János lelkész és hiveinél felejthetlenné teszék látogatását. A püspököt utjában Boros tanár kísérte, ki a fölavatásban szintén részt vett. A főtiszt püspök ur ez alkalommal a székelykereszturi gymnasiumot is látogatásával tisztelte meg, hol hasonló ünnepélyességgel fogadták.

Kőváry László kitüntetése. Kőváry Lászlót a kolozsvári Ferencz József-tudomány egyetem tiszteletbeli doctorsággal ruházta föl. Megérdemelt, méltó kitüntetés. Azok a jeles művek, melyekkel a történelmi irodalmat gazdagította, melyeket a művelődés-történetirő tulajdonságai jellemeznek, már rég megszerezték számára a nevet, hogy ő a történelemírásnak egyik mestere. S a kolozsvári egyetemet csakis üdvözölni lehet, hogy ily egyénnek a doctori czímet megadta.

A fővárosi templomok. Egyik fővárosi lap írja: 1889. decz. 20-ika óta, mikor a budapesti gyapjú-utczai német színház leégett, a németek minden igyekezete hiába valónak bizonyult a tekintetben, hogy a germán muzsának új hajlékot építsenek. De leszorult a német nyelv, legalább jó részben, az orfeumok szinpadjairól is, amint félig-

meddig kiverték a külvárosi kávéházakból is. A magyarosodás a magyar fővárosban évről-évre újabb és nagyobb hódítást csinál s úgyszólván megakadályozhatatlanul halad végcélja felé, noha utjába elég akadály kerül. Igaz örömmel konstatáljuk, hogy a magyar nyelv határozottan, minden kétséget kizáró módon hódít, daczára a magyarok németül tudásának s az erős magyar sovinizmus csökkenésének. Hódít pedig a maga erejével és hatalmával. De fájdalom, a magyarosodás terjedésének még mindig sok kerékkötője van s ezek között kiváló szerepet játszanak az egyházak, templomaik révén, a melyekben a német szó még mindig nagy úr. Budapesten a legtöbb zsinagógában németül szónokolnak és németül imádkoznak, bármennyire és bárhányszor hangoztassák is a budapesti zsidóság „csodálatos“ magyarosodását. Budapest katolikus templomaiban is még mindig kisebb és nagyobb mértékben használják azt a nyelvet, a melynek a magyar fővárosban színházat építeni nem lehet s a melyet a kávéházakból is kivertek. A német szó nemcsak Budán hallatszik, ahol a németiség nagyobb számu s ahol az öregek sokan vannak, hanem Pesten is, ahol pedig már az itt született német vajmi kevés. A templomok a magyarosodás ügyét nemcsak előre nem viszik, de határozottan hátráltatják s az a magyar ember, aki valamelyik ünnepen magyar hit-szónoklatot akar hallani, ugyancsak megjárja, ha már előre nem tájékozik afelől, hogy a magyar nyelv melyik templomban és hány órakereskedésig csendül meg. Kivétel csak a református és unitárius templom, a mely a magyar nyelvnek igazi őre. Valóban ideje volna már gondoskodni arról, hogy az erősen megmagyarosodott fővárosban mi szükség van annyi német szentbeszédre, mikor a magyar nyelvet az egyháznak majd minden híve érti.

A brit és külföldi unitárius társulat a következő évre elnökének *Richard A. Armstrongot*, liverpooli jeles papot választotta. Armstrong rövid, megkapó beszédben köszönte meg a választást, kiemelve a szabadság elvét, az igazságosságot, a jellemnek a hitvallásnál elébb becslését és a polgári kötelesség érzetét, mik az unitarizmustól elválaszthatlanok. A gyűlés egyik napján dr. Drummond, az oxfordi theol. akadémia tanára tartott a Krisztusról érdekes hittudományi felolvasást. A társulatnak, a titkár W. Copeland Bowie jelentése szerint a múlt évben aláírásokból mintegy harmincezer korona jövedelme volt, a miből és alapítványai kamatából fedezte nem kis összegű kiadásait. A társulat legtöbbször áldozott templomépítésekre, gyülekezetek segélyezésére s külföldi missiora, összesen mintegy ötvenezer koronát. Több könyvet és füzetet is adott ki s azok közt Armstrong „God and the Soul“, „Isten és lélek“ című munkáját most már harmadik kiadásban. A gyűlés rokonszenvét fejezte ki a külföldi unitárius és más szabad-
elvű keresztények iránt s a budapesti egyházközösséget Ferencz József

püspök ajánlatára továbbra is támogatásban részesíti. W. Blake Odgers ügyvéd mult évi elnöknek, valamint a titkárnak mult évi működésükért meleg köszönetet mondottak. A titkári tiszttel ismételtlen W. Copeland Bowiet bízták meg.

Dr. Hale Eduard bostoni unitárius pap ápr. 3-án nyolczvanadik évébe lépett. Az amerikai unitáriusok e napon nagy ünnepélyt rendeztek tiszteletére. Hale keresztény és polgári erényeit ünnepelték s nagy munkásságát, melyben benne foglaltatik az is, mit az 1873-iki budapesti értekezlet után, — hol az amerikai unitáriusok részéről ő, az angolok részéről Fretvell, a magyarok részéről Simén Domokos és Kovács János voltak jelen — a magyarországi unitáriusokért hazájában tett. Az ünnepélyre nemcsak az unitáriusok gyűltek össze sokan, hanem Boston minden felekezete és hivatalos testülete elküldte képviselőjét. George F. Hoar, Boston egyik kiváló polgára üdvözölte, tolmácsolva Boston szeretetét, a hol született; Worcesterét, hol pályát kezdett; Massachusetts-ét, mely tudja, hogy nálánál nincs érdemesebb fia; az Egyesült-Államok nagy és szabad országáét, melynek a hazafiságból új leczkéket tanított és oly sokféle módon szolgált. A köztársaság elnöke, Rooseveltt is üdvözlő levelet küldött, melyben azt mondotta: „Büszkébbek vagyunk polgárságunkra, hogy ily polgártársunk van.“ Dr. Hale tanulságos beszédben köszönte meg az üdvözlőket. Az ünnepély befejezése az a meglepés volt, hogy dr. Hale hazatérve, asztalán egy huszonnolczezer dollárról szóló utalványt talált, mint tisztelőinek elismerő ajándékát.

Californiai levél. Alameda, 1902. ápr. 14. Levelemet a Dr. Horatio Stebbinsről való megemlékezéssel kezdem. Dr. Stebbins a sanfranciscoi „First Unitarian Church“-nek volt harminczöt éven át papja s 1902. ápr. 8-án 79. évében meghalt szülőföldjén, Massachusettsben Cambridgeben. A Harvard egyetemen tanult s életének jobb részét Sanfranciscoban töltötte. Nemcsak lelkész volt, hanem a Californiában alapított egyetemnek huszonnégy éven keresztül egyik felügyelője. Egyike volt jobb szónokainknak. Az ő lelkészsége idejében építette a sanfranciscoi „Első Unitárius Egyház“ mostani szép templomát. 1899-ben gyülekezete ünnepélylyel ülte meg papságának harminczötödik évfordulóját és kétezer dollár tiszteletdíjban részesítette. 1900. tavaszán máj. 27-én vett búcsút Sanfranciscótól. Azután Cambridgeben élt, míg az ő Ura elszóltotta. — Az alamedai „First Unitarian Church“ lelkésze G. R. Dodson tíz évi otléte után Massachusettses államba ment. A Harvard egyetemen fokozatot akar nyerni s közben alkalmilag egyes helyeken prédikálni. Távozását az alamedai unitáriusok nagyon sajnálják, mert jó papok volt. Nehány hónapig bejáró lelkészek végezték a szolgálatot. Mig most a közellevő Oakland jeles lelkésze, B. Fay

Mills lett a mi lelkészünk is, legalább egy időre. Berkeleyben a költő-pap F. L. Hosmer hirdeti a mi kereszténységünket. Alameda megyében legnépesebb és legerősebb gyülekezet az oaklandi. Templomát 1887-ben Dr. Savage jelenleg newyorki lelkész avatta fel. Néhány évig C. W. Wendte szolgált itt mint rendes lelkész, azután Theodore C. Williams és J. T. Sunderland egy-egy évig és bizonyos ideig bejáró lelkészek, míg aztán jött ezelőtt két évvel B. Fay Mills Bostonból, hol éppen az időtájt esatlakozott az unitáriusokhoz, e kiváló tehetségű és ékesszavú pap, kivel e gyülekezet sokat nyert. Faragott kőből épített szép templomán néhány ezer dollár adósságteher volt. Francis Cutting gyülekezeti tag és neje egy alkalommal 2000 dollárt és többen 1000 és 500 dollárt adtak a célra és az adósság ma törlesztve. A new-englandi gyülekezetek is ma úgy tekintik az oaklandit, mint egyikét Amerika nagy unitárius gyülekezeteinek. *J. F. Buttrick.*

Talmage. Bevégezte pályafutását. Amerikának volt egyik leg-híresebb prot. hitszónoka, de nevét ismerték Európában is, közelebről hazánkban is. Brooklyn-ban működött a leghosszasabban. Ugynevezett „Tabernacle“-ben prédikált, egy nagy színházhoz hasonló épületben, mint Spurgeon Londonban. Hatalmas szónoki erő volt, bár kifejezései sokszor sértették a jóízlést A gyakorlati lelkészségtől néhány évvel ezelőtt visszavomult. Ápr. 13-án halt meg Washingtonban 70 éves korában, örökösire nevét és háromszázezer dollár vagyont hagyva.

A Szent-szívesek. Gustave Téry francia író bizonyos idővel ezelőtt azt állította, hogy a r. katholicismus szent-szív imádássá változik át. Most egy könyvben, (*Les Cordicoles* 1902. Paris) okmányokkal bizonyítja meg állítását. Oly részleteket közöl, melyek semmi kétséget sem hagynak fenn a jezsuitáktól sugalmazott e lealacsonyító babona jelleme iránt. Kimutatja, hogy tényleg a jezsuitáknak lehet e cultust köszönni. Alacoque kisasszony XIV. Lajosnak azt ajánlta, hogy változtasson politikát, hogy szentesítse a „szent szív politikáját“. Lachaise atya hiába fáradozott, hiába járt közbe ez ügyben. A király tagadó választ adott. A pápaság is eleinte éppen úgy idegenkedett, mint a Bourbon királyi ház, ez új cultustól. Háromszor terjesztették az ügyet a pápai szentszék elé, 1697-ben, 1727-ben és 1729-ben, de a ritusok congregatioja mindannyiszor elvetette, habár azt mondták, hogy itt csak symbolikus szívről van szó. XIV. Kelemen pápa felindulva kérdezte, miért nem kívánnak már „Szent szem-ünnepet“ vagy „Szentoldal-ünnepet“ is; és Renaud lelkész, a jezsuiták ellensége meg, miért nem kívánnak „Szent mirigy“ és „Szent agyvelő ünnepet“ is. De a jezsuiták kitartottak és XIII. Clement pápa alatt 1765-ben megnyerték a Szent-szív-ünnep szentesítését. 1852-ben Foresta jezsuita atya azt javasolta,

hogy emeljenek templomot a Szent-szívnek. 1856-ban a trónörökös keresztelése alkalmával a Párisba összegyűlt püspökök azt kívánták, hogy a Szentszív-ünnep tétessék a kath. szertartás alkotó és szükségképpi részévé. IX. Pius, a trónörökös keresztapja, ki a szeplőtelen fogantatás dogmáját is megerősítette, beleegyezett e kívánságba. 1857-ben Pie, poitiers-i püspök azt írta, hogy a Jézus szent szive cultussa a kereszténység quintessentiája. Az azután következő évben a Szent Szűz Lourdesban megjelent Bernadette Soubirousnak. 1858. márt. 25-i látományban a gyermeknek azt mondta, hogy „szeplőtlenül fogant“, igazolva a jezsuitáknak annyira kedves új dogma közzétételét. 1864-ben, a Syllabus évében, IX. Pius szentté avatta Marie Alacoque-t. 1873-ban törvényt szavaztak meg, hogy Párisban a Montmartre-n emeljenek egy nemzeti fogadalmi templomot a Szentszívnek s éppen azon a helyen építették fel, hol Loyola és hat társa 1534. aug. 15-én a jezsuita rendet alapította. A mostani pápa folytatta elődei munkáját. 1889. jun. 29-én a Szentszív-ünnepet elsőrangú üneppé emelte. A marseille-i püspökhöz intézett levelében azt írta, hogy „a Gondviselés szándéka volt az, hogy Franciaországot a Szentszívvel egyesítse“. S a Vatikánban az V. Pál pápa kápolnijában az emberi nemet a Szentszívnek szentelte. 1890-ben helyben hagyta a Szentszív nemzetközi szövetségének szabályait. Az így megállított és szentesített babonának megvannak a maga szertartásai és gyakorlatai, köztük az éjszakai imádkozás. De nemcsak Franciaországban pusztít a Szentszív-cultus, — mondja Téry — hanem más országokban is. Sajnos, hogy nemcsak ott, hanem egyebek közt a mi hazánkban, Magyarországon is. Itt is szaporodnak a Szentszivesek. Még nem jutottunk éppen annyira, mint a délamerikai Equateur köztársaság, melynek nemzetgyűlése 1884-ben elhatározta, hogy Equateur „Jézus szent szive köztársasága“ legyen és hogy Szentszív templomot építsenek. De az ország fővárosában, Budapesten a „Sacré-Coeur leánynevelő“ intézet után itt is van már Szentszív templom. A jezsuiták már itt is építettek „Jézus Szentszívéről“ címzett templomot. Szaporodnak a szentszivesek. A felvilágosult róm. katolikusok nem nagy örömeire terjed a szentszív-cultus s a babona.

Németországban az ultramontanok újabban ismét kísérletet tettek egy türelmi javaslattal, hogy a kitiltott jezsuitáknak az országba beengedését megnyerjék. Az ugynevezett centrum pártt mindenképpen igyekezett a legkedvezőbb színben tüntetni fel a róm. kath. egyházat. Az egyik tagja a javaslat feletti vitában azt kérdezte: „Hol állította valaha a római katolikus egyház, hogy a ki ez egyháznak nem tagja,

nem idvezülhet? Ez még sehol meg nem történt. A róm. kath. egyház az idvezülés lehetőségét nemcsak a hozzá nem tartozó keresztényekkel szemben nem vonja kétségbe, de még a pogányokkal szemben se. A r. kath. egyház sohasem állított fel oly tételt, hogy az idvezülést másoktól megtagadja, s nem is fog állítani, mert Krisztus sem állította, hogy a pogány azért, mert nem tartozik a róm. katolikus egyházhoz, nem idvezülhet. Mily szeretetlenség, mily keresztényietlen gondolkodás kellene ahhoz, hogy valaki ilyen tételt állítson fel. Még millió és millió pogány van, kik sohasem hallottak a katolikus egyháztól, kiknek sohasem volt alkalmuk arra, hogy csak kath. papot, vagy csak egy kath. világi embert is lássanak és hasonló módon vannak számtalan protestausok. De úgy látszik a németbirodalmi gyűlés többsége nem feledte el Bismarck szavait: „A róm. kath. egyház nem tűr más isteneket maga mellett.“ A lapok is fejére idézik az illető képviselőnek, Bachemnek a róm. kath. könyvek tanításait, hogy „ezen az egyházon (a róm. katolikuson) kívül nincsen üdv.“ Továbbá azt az esküt, mely mellett Natália volt szerb királynőt a keleti egyházból a római egyházba felvették, mely szerint „senki sem idvezülhet másképp csakis az által a hit által, melyet a katolikus, apostoli római egyház ismer, vall és tanít“.

A szerzetes rendekről. Dr. Walcker német jogtudós ezeket írja: „A szerzetes rendek ma is hatalmasok, sőt a különböző országokban mind gyarapodnak. Mindazonáltal azoknak egyszerre, vagy lassanként való megszüntetése csakis idő kérdése kell hogy legyen. Már a tizennyolczadik százévben Ickstatt, a nagy róm. katolikus jogtudós utal arra, hogy a szerzetes papság a világi papságot sértő versenyt idéz elő, például a gyóntatásnál, miseolvasásnál (és még az ajándékozások dolgában is.) A rendeknek, s különösen a jezsuitáknak a püspökökhez való viszonya nem egy esetben nagyon feszült. Ezt a dolog természete hozza magával. Manning bibornok (Angliában) például annyira ellene volt a jezsuitáknak, hogy életírója Purcell 1895-ben nem merte azokat a nyilatkozatokat közölni, melyeket Manning a jezsuitákról tett. Pedig Purcell még nem is theologus, hanem jogtudós. Lehet gondolni, hogy mily erős nyilatkozatok lehetnek azok. Akárhány ir, francia és spanyol szerzet ipart űz, részint nő, részint férfi munkásokat alkalmazva. Vannak mosó, fonó, liqueur készítő és más intézeteik, melyekkel az iparosoknak csinálnak versenyt. Franciaországban és egyebütt is a szabadelvű róm. katolikusok közt sokan vannak ellene az assumptionistáknak, jezsuitáknak, a keresztény-testvéreknek és nővéreknek. Ha ehhez még hozzá vesszük a szerzetekre vonatkozó új francia törvényt s az austriai, olaszországi és franciaországi mozgalmakat és az ugynevezett amerikanismust — az amerikai szabadelvű róm. kath. irányt, a szabadelvű catholicismusnak a római szentszékkal

szemben mindinkább ellenséges magatartását — az ember arra a következtetésre jut, hogy a XX. százévben elébb vagy utóbb nagymérvű saecularisatiók várhatók. Természetesen a munkára nem való barátokról és apáczákról gondoskodás kell hogy történjék.

A katolikus egyház mérlege. Yves Guyot, hires francia nemzetgazdász és volt minister érdekes könyvet adott most ki „Az Egyház társadalmi és politikai mérlege“ czímmel. Különösen érdekesek a könyv statistikai adatai. Yves Guyot kimutatja, hogy Europa katolikus nemzeteinek népessége 1801-től 1900-ig 86 millióról 145 millióra emelkedett, míg a nemkatolikus nemzetek (protestansok és orosz óhitűek) népessége 77 millióról 200 millióra nőtt. Ha Amerikát is hozzáveszünk ehez a statistikához, akkor száz év alatt a katolikus államok népessége 96 millióról 178 millióra, a nemkatolikus államok népessége 92 millióról 285 millióra emelkedett. *Az előbbiek tehát száz év alatt alig érték el a kétszeresét volt létszámuknak, míg az utóbbiak több mint háromszoros számot értek el.* Százalékban is ki lehet fejezni ezt a viszonyt. 1801-ben a katolikus államok a népesség 51 százalékát, a nemkatolikus államok a népesség 49 százalékát tették ki Európában; 1901-ben pedig a katolikus államokra az európai népesség 38 százaléka, a nemkatolikus államokra 62 százaléka esett. Az előbbiek 13 százalékkal megfogytak, az utóbbiak ugyanannyival megszorodtak. Manapság a nemkatolikusok a civilizált népességnek csaknem *kétharmad* részét teszik ki

Magyarország vallási statistikája a legutóbbi népszámlálás adatai szerint a következő. A római katolikus vallás népességünkben 9.919,913 hívőt számlál. A görögkeletiek száma 2.815,713-at tesz, az evangélikus reformátusoké 2.441,145-öt. Egy millión felüli hívője van még a görög szertartású katolikus vallásnak 1.854,143 és az ágostai hitvallású evangélikusoknak 1.288,942. Az izraeliták 851,378-an vannak; unitáriusok 68,568-an, míg egyéb telekezetekhez tartozók és felekezeti köteleken kívül állók 14,760-an. A magyar anyaországban a római katolikus vallás hívőinek száma nem éri el egészen az abszolút többséget sem, bár 1890 óta közel egy százalékkal gyarapodott. Szaporodást tüntet föl az izraeliták aránya is, 47 százalékról 49-re; az unitáriusok arányszáma változatlan maradt, a többi felekezeteké csökkent. A római katolikusok után a legnépesebb egyház az evangélikus reformátusoké, a mely az ország lakosságának 144 százalékát számlálja hívei közé; a görög-keleti, az összes lakosság 131 százalékával, a görög-katolikus 10.9, az ágostai hitvallású evangélikus 7.5 százalékkal. A római katolikus vallás az anyaországban az északnyugati részekben van leginkább elterjedve, a két görög szertartású hitfelekezet pedig inkább a keleti és délkeleti részekben. Az evangélikus református vallásnak a Duna-Tisza köze s a Tisza balpartja a főerősége, míg az ágostaiak a Duna balpartján kívül egybűtt szorványosan vannak. Az unitáriusok főleg a Királyhágóntúli részekben alkotnak csoportokat, de a Királyhágón innen is van néhány unitárius csoport; az izraeliták városokban s az észak-keleti felvidék némely vármegyéjében élnek nagyobb tömegekben.

Dr. Holtzmann, strassburgi theol. tanárt 70-ik évi születésnapja alkalmából Németország minden részéből nagy számmal üdvözölték a szabadelvű protestánsok. Ünnepezték, mint „a szentiratok valódi doctorát“, ki azoknak megértésére, tartalmuknak megismerésére az utóbbi pár tizévből oly műveket nyújtott, hogy a nem szabadelvű irányt követők is néki a megérdemelt elismeréssel adóznak. A strassburgi híres szabadelvű francia prot. theol. facultás megszűnt, mikor Németország Elsat elfoglalta, de a szabadelvűség tovább folytatódott az új prot. theol. facultáson, melyet Németország ott alapított. És ez első sorban Dr. Holtzmann érdeme.

A párisi prot. theol. facultas ünnepéye. 1877. márt. 27-én a francia kormány egy határozatában a Strassburgban elvesztett prot. theol. facultasnak újra felállítását mondotta ki és ugyanazon év jun. 1-én a facultas meg is nyíttatott Párisban. Ennek emlékére most a huszonötödik évfordulón ünnepélyt tartottak a francia protestánsok. Megemlékeztek azokról a férfiakról, kiknek a facultas felállítását köszönhetik: Lichtenbergerről, Sabatier-ről, Waddingtonról, ki a kormányi határozatot aláírta; Ferryről, ki 1879-ben, mikor a facultasnak az Arago boulevardon külön épületet emeltek, annyi jókardot tanusított; Gambettáról, ki annyiszor szólalt fel és annyit tett a facultas érdekében. És e nevekhez adták még később a lapok a Colaniét, a ki ha közvetlenül nem is munkált arra, hogy „a nagy hajótörésnek a maradványa“ megmentessék, de a kinek közvetve nem kis része volt a munkában. Jules Ferry korábbi időben Strassburgban volt és nagy bámulója Colaninak és az iránta való tisztelet nagyon is hozzájárult ahhoz, hogy fölkeltse és megtartsa azt az érdeklődést, melylyel ő a facultas iránt mindig viseltetett. S megemlékeztek az ünnepélyen a régi, a strassburgi facultásról is, „mely nyitott kapú volt, hol a francia szellem a némettel közlekedett“, megemlékeztek Reussról és társairól, a kik a két nemzetnek különböző tulajdonságait egyesítették magukban és létrehozták: a mit a theológiában „Strassburgi iskolának“ neveznek. Ennek az iskolának hagyományait hozták át Lichtenberger és Sabatier a párisi facultasba, e hagyományokat követték ők és társaik. A párisi facultas is, mint a strassburgi arra törekedett, hogy egyesítse a tudományt és a hitet; huszonöt év alatt csakis arra munkált, hogy növendékeiből igaz és őszinte szellemben tudományos embereket neveljen, tanításának elemeit a történelemből és az emberi lélek tanulmányozásából merítve, és egyszersmind hívő egyéneket, a keresztény szolgálatnak lelkes, buzgó munkásokat, a mely szolgálatnak, hogy a Mester szellemé-

hez hű legyen, nem szükség, hogy az emberi természetet megrövidítse, ellenkezőleg arra kell törekednie, hogy mindez elemeket teljes és összhangzatos egységekre vigye. Az ünnepélyen jelen volt és beszélt a közoktatásügyi miniszter is, beszédében a többek közt ezeket mondva: „Az önök facultasa az állam facultasa, nem azért mert annak szervezését egyik elődöm jegyezte alá, hanem mert a protestantismus történelme elválaszthatlanul össze van kötve az emberi gondolat felszabadításának történelmével. Önök a mieink, mert intézetükben az egyetem szelleme lehel; mert ott szabadon vizsgálódnak, mert ott az emberi gondolat evolúcióját követik, az előítélettől, a pártszellemtől, minden homályosságtól ment igazságot keresik“. Ha minden államban így beszélne a miniszter a szabadelvű protestans intézetekről!

A kolozsvári unitárius kollégium értesítője az 1901—1902. iskolai évről. Szerkesztette dr. Gál Kelemen igazgató. XXIII. évfolyam. Nyomatott az „Ellenzék“ könyvnyomdájában. A kollégium történetének e nagy esztendejéről a rendes értesítőknél egy sokkal nagyobb és vaskosabb kötetben számol be dr. Gál Kelemen igazgató. A könyv elején foglal helyet mindjárt az új kollégium építésének története, melyet az igazgató irt meg gonddal és sok utánjárással. Ez magában foglalja a megnyitási ünnepélyességek lefolyásának történetét s az ekkor elmondott szebbnél szebb beszédeket. Mindjárt utána következik, mintegy kiegészítésként Pákei Lajos tollából a kollégium leírása. Ezután jön dr. Kiss Ernő tanárnak a jóltevők emlékünnepején felolvasott szép tanulmánya Bölöni Farkas Sándorról. Közölve van ezután az „Internatusi szabályzat“, mely az érdeklődőknek e tárgyban kellő tájékozást nyújt. Ezután következik az igazgatónak egy másik érdekes közleménye, e czímen: *Adatok a kollégium 1901—1902. isk. évi történetéhez*. E közleményben le van írva az átköltözködés, tanárok beiktatási ünnepélye (Pálfi Márton, Lassel Gyula, Hídegh Mihály és dr. Kis Ernő), változások a tanári karban, tanulmányi ügyek, valláseszkösi, fegyelmi és egészségi állapot, iskolai ünnepélyek, látogatások, osztálytalálkozások stb. Végül következik a vizsgálatok rendje, mely május hó 5. től június végéig terjedt. Vizsgáló biztosok voltak az E. K. T. részéről Kozma Ferencz, Fekete Gábor felügyelő gondnokokon kívül Nagy Lajos, Molnár Sándor, Gál Jenő, Benkő Mihály, Gyöngyösi Béla, Gyulay László, Gyulay Árpád, Mikó Imre, Zsakó István, Keresztély Lajos, Orbók Mór, dr. Veress Vilmos egyh. tanácsosok. *A bennlakó tanulók száma*: a) A papnevelő intézetben 15. b) A gimnáziumban 157, melyből unitárius 131, ref. 8, r. k. 9, ág. ev. 1, izr. 6, gör. kel. 1, gör. kath. 1. c) Elemi iskolában 3 unitárius. d) Egyetemi hallgató 13. Összesen: 174 tanuló lakott benn. A konviktusi alapítványokról is beszámol az értesítő. Nagyobb alapítványok: 1. Ferencz József püspök és neje Gyergyai Anna alapítványa 2000 korona. 2. Daniel Gábor főgondnok évenként, míg él, 210 korona. 3. Br. P.-Horváth Kálmán főgondnok élete fogytáig évenként 210 korona. 4. Szentiványi Gyula köri felügyelő gondnok ily czímen 210 korona. 5. Árkosi Benkő Mihály kolozsvári egyházközségi gondnok alapítványa 4000 korona. Alapítványokat tettek még Benezédi Gergely tanár és neje Mikó Klári a tanárok özvegyei és árvái javára 200 korona. Az unitárius leányok a kou-

viktus czéjaira 800 korona. Bölöni egyházközség ugyan e czélra 5000 korona. Közli az értesítő a fontosabb rendeleteket is. Beszámol a felügyeletről, az igazgatóság működéséről, mely hű képet nyújt a lefolyt tanévi tevékenységről. A papnevelő intézet és elemi iskola működéséről is beszámol az értesítő a már ismert pontossággal és részletességgel. Közli a tanári testület létszámát működésük idejével együtt, a végzett tananyag künutatását, továbbá az ifjusági önképzőkör, daloskör és Apollókör működését, jelezve azoknak szép tevékenységét. Feltünteti az értesítő a könyvtárak, tanszerek és gyűjtemények szaporodását is. Végül jön a tanulók érdemsorozata, összes létszáma és a jövő évre szóló előleges jelentése az igazgatónak. Dr. Gál Kelemen igazgató derekas munkát végzett az értesítő összcállításával.

. . . i . . . n.

Hódmezővásárhelyi egyházközségünk ha változnak papjai, szerencsésnek mondhatja magát mégis abban, hogy jó erőket nyer. Mostani lelkésze Gálfy Zsigmond után, ki Tordaaranyos megyébe jön, Ádámosi Gábor megy oda, ki szintén jelesen végezte a teológiát.

Tudori vizsga. A kolozsvári Ferencz-József tudományegyetemen közelebből Mikó Imre, Mikó Imre kolozsvári kir. ítélőtáblai bírónak a fia, a jog- és államtudományokból szigorlatot állott és tudorrá avatott.

A Channing-House Schoolban a magyar tanuló az 1901—2-ik évben Boer Lenke, Dr. Boer Jenő leánya volt. Ő is mint elődjei: Buzogány Mariska, Fang Erzsébet és Kovács Irén, *Miss Sharpe* nemeslelkű alapítványát élvezte. Kitünő eredménnyel vizsgázott. Az angol nyelvet jól elsajátította, s angolos természetével annyira megnyerte hitrokainak rokonszenvét és szeretetét, hogy többször meghívták egyes családokhoz vidékre is. Nemsokára ismét szerettei körében lesz. Hozza Isten, jó egészséggel s legyen javára és előnyére az angol gyakorlati és erényes családi élet, melynek ottan szemlélője volt. A menyinyiben unitárius leányaink közül, különösen a ki képezdét végzett s angolul is valamit tud, valaki óhajtana menni a Channing-House Schoolba egy vagy két évre, jelentkezzék a főtisztelendő püspök úrnál s ő szívesen közvetíteni fogja a dolgot.

Szigethi Mózes. Elhunyt hetvenhárom éves korában. Becsülettel munkálni, az életet Isten törvénye szerint folytatni, családi, egyházi és polgári kötelességet teljesíteni, józan vallásosságot és jó erkölcsöt követni: ez az egyház eszménye tagjaira nézve; hogy ilyenek legyenek, ez az egyház törekvése. Az ilyenek egyben az egyház és az egészséges polgári társadalom valódi eleme. Ezek közé tartozott Szigethi Mózes, kolozsvári egyházközségünk tagja. Józan keresztény és jó polgár volt; élete tisztesség. És hogy az a szellem és erkölcs tovább tolytatódjék, annak azzal is kívánta a maga részéről bizonyosságát adni, hogy egyházközségének kétszáz koronát hagyományozott.

Gyászhirek: Báró Petrichevich Horváth Kálmán főgondnokot és családját fájdalmas veszteség találta. Báró P. Horváth Kálmáné, szül. gróf Csáky Katalinnak édes anyja: özv. Adorjáni és keresszegi gróf Csáky Györgyné szül. Toroczko-Szentgyörgyi gróf Thoroczka

Eszter életének 75-ik, özvegységének 13. évében máj. 31-én Kolozsvárt övéinek nagy fájdalmára elhalálozott. — Benczédi Gergely főisk. tanár és neje Mikó Klári érzékeny veszteséget szenvedett fiok *Benczédi Ferencz* I. éves joghallgató jun. 2 án 19 éves korában történt halálában. A korán elköltözött ifjút a jó szülők mellett testvérei: Zsuzsika, dr. Nyiredi Gézáné, Andor és László gyászolják a legfájóbban és nagyszámu rokonság. — *Szigethi Mózes* városi polgár élete 73, házassága 52-ik évében ápr. 29-én jobb létre szenderült. Szigethi Mózesné, Jelen Juliánna jó férjét, Szigethi Anna, B. Bakk Lajosné, Szigethi Róza, Csiky Z.-né atyjukat, özv. Szigethi Béláné, Bagaméri Veron apósát, Szigethi Zoltán, Aranka, Árpád nagyatyjukat gyászolják benne. — *Finta Jolán* élete 43. évében Tordán megszűnt élni. A szenvedéstől megváltott jó nőt, özv. Finta Miklósné nevelő anyja, Finta Miklós testvére, Székely Miklós kir. törv.-széki bíró, Székely Dénes birtokos unokatestvérei, Rédiger Béla ny. alispán és számos rokon fájlalja. — *Özv. Szabó Áronné*, nagykadácsi Sárdi Juliánna, ápr. 6-án élete 84. özvegysege 7. évében Koronkán elhunyt. Sárdi Lőrincz kolozsvári magánhivatalnok testvérét gyászolja benne. — *Özv. Nagy Józsefné*, Fehér Róza élete 81. özvegysege 32. évében Kövenden elhalt. Kövendi Nagy Miklós és Nagy Jolán, Derzsi Árpádné édes anyjukat veszítették az elköltözöttben.

ARANYKÖNYV.

Adomány a nagyajtai egyházközségnek

F. évi április hó 15-én elhalt Özv. Gyenge Jánosné szül. Kisgyörgy Borbára buzgó egyháztagnak a nagyajtai unitárius egyházközség „Kepeváltsági pénz-alapja“ javára végrendeletileg 20 koronát hagyományozott. Legyen emlékezete áldott s nemes példa-adása buzdítson sokakat áldozásra.

Nagy-Ajta, 1902. május 11.

LŐFI ÖDÖS,
lelkész.

Adakozás a siménfalvi egyházközségben.

László Péter és neje Tiboldi Judith kegyeletes érzelnöktől indítatva, nemes gondolkodások által vezéreltetve, az élet tavaszán elhalt két leány gyermekök: Anna és Zsuzsánna emlékét egy 200, kétszáz koronát tevő „Harang-alap“ létesítésével örökítették meg egyházunk kebelében.

A szerető szülők vérző szíve a jótéteménynek égi harmatától nyerjen enyhületet; ezt kívánjuk, midőn a magunk és egyházközségünk nevében hálás köszönettel emlékezünk meg a nyilvánosság előtt is alapítványukról.

Alsó-Siménfalván, 1902. május hó.

KIBÉDI FERENCZ,
egyh. gondnok.

VARGA DÉNES,
unitár. lelkész.